

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

Топча Оксана Миколаївна

ТЕМА РОБОТИ

**«УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ»**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи за другим рівнем вищої освіти (магістр)

Миколаїв – 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми. Система соціального захисту населення в останні роки все більше виділяється як самостійний та надзвичайно важливий напрямок державної соціальної політики зі своєю ідеологією, чітко визначеною вертикальною структурою та системою управління, формами та технологіями реалізації, правовими, фінансовими та кадровими ресурсами. Заходи цієї системи спрямовані на захист людини. Компенсаційні заходи полягають у допомозі суспільства окремій особі або сім'ї, яка не має достатніх засобів для існування. Запобіжні заходи спрямовані на захист особи та її сім'ї від втрат доходу, пов'язаних із безробіттям, старінням, хворобою, а також сприяння освіті й підвищенню кваліфікації.

Комплексний аналіз ефективності системи соціального забезпечення набуває особливого значення у сучасних умовах. Це необхідно для того, щоб своєчасно виявити проблеми та недоліки, а також визначити напрямки та шляхи їх подолання. Такий підхід є важливою умовою для ухвалення ефективних управлінських рішень щодо вдосконалення системи соціального захисту.

Відповідно до міжнародних стандартів оцінка ефективності соціального захисту здійснюється за такими аспектами: охоплений контингент; доходи та видатки; співвідношення чисельності одержувачів виплат та платників внесків; розмір виплат. Динаміка участі у соціальному забезпеченні серед різних категорій населення є важливою для аналізу розвитку системи соціального забезпечення. Крім цих показників з критерію фінансування людського розвитку, важливе значення має оцінка розміру соціальних виплат по відношенню до чинних соціальних стандартів та мінімальних гарантій. Соціальний захист це діяльність держави, спрямована на забезпечення процесу формування та розвитку повноцінної особистості, створення умов самовизначення і затвердження у житті. Важливе значення для аналізу розвитку системи соціального захисту має динаміка участі в ній

різних категорій населення.

Метою роботи є дослідження сфери соціального захисту, теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій надання соціальних допомог в Україні з урахуванням вітчизняного та закордонного досвіду.

Для досягнення поставленої мети дослідження сформульовано такі завдання:

- проаналізувати еволюцію розвитку соціального захисту та надання соціальної допомоги як державної функції;
- визначити особливості соціального захисту та соціальної допомоги в зарубіжних країнах;
- провести аналіз нормативно-правового регулювання соціального захисту та надання соціальної допомоги в Україні;
- вивчити державне регулювання надання соціальної допомоги та його результативність;
- виявити проблеми державного регулювання надання соціальної допомоги в Україні;
- розробити пропозиції та рекомендації щодо удосконалення соціальних допомог в Україні.

Об'єкт дослідження – система соціального захисту в Україні.

Предмет дослідження – державне регулювання надання соціальної допомоги в Україні.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: теоретичного узагальнення, порівняння, системний аналіз для розкриття нормативно-правового регулювання соціального захисту в Україні; порівняльного аналізу для визначення переваг і проблем розвитку соціального захисту в Україні порівняно з відповідними зарубіжними практиками; експертних оцінок для визначення сучасного стану соціального захисту в Україні; логічного узагальнення для розроблення висновків та рекомендацій щодо удосконалення соціального захисту та соціальних допомог згідно із

сучасними загальносвітовими тенденціями.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні перспективних напрямків розвитку соціального захисту в Україні на основі використання закордонного досвіду, урахуванням власних можливостей, та залученні зовнішніх професійних виконавців для вирішення поточних проблем, налагодження соціального захисту та соціальних виплат тощо.

Практичне значення результатів магістерського дослідження обумовлене можливістю покращення взаємин між владою та суспільством, схвалення населенням соціальної політики, спрямованої на підвищення рівня та якості життя, тісному зв'язку з соціальними інтересами населення, з урахуванням можливостей окремих верств населення, ресурсних умов регіонів для надання доступних соціальних послуг.

Структура роботи відповідає поставленій цілі та завданням. Дослідження складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів (шести підрозділів), висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 83 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано, що комплексний аналіз ефективності системи соціального забезпечення набуває особливого значення у сучасних умовах. Це необхідно для того, щоб своєчасно виявити проблеми та недоліки, а також визначити напрямки та шляхи їх подолання. Такий підхід є важливою умовою для ухвалення ефективних управлінських рішень щодо вдосконалення системи соціального захисту.

Відповідно до міжнародних стандартів оцінка ефективності соціального захисту здійснюється за такими аспектами: охоплений контингент; доходи та видатки; співвідношення чисельності одержувачів виплат та платників внесків; розмір виплат. Динаміка участі у соціальному

забезпеченні серед різних категорій населення є важливою для аналізу розвитку системи соціального забезпечення. Крім цих показників з критерію фінансування людського розвитку, важливе значення має оцінка розміру соціальних виплат по відношенню до чинних соціальних стандартів та мінімальних гарантій.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади надання соціальної допомоги» охарактеризовано еволюцію розвитку соціального захисту та надання соціальної допомоги як державної функції, та особливості соціального захисту та соціальної допомоги в зарубіжних країнах. Виявлено, що регіональна соціальна політика у деяких країнах здійснюється спеціальними державними директивними чи консультативними органами. Розглянуто моделі «держави загального добробуту» різних країн.

У другому розділі «Нормативно-правове регулювання та практика надання соціальної допомоги в Україні» досліджено нормативно-правове регулювання соціального захисту та надання соціальної допомоги в Україні. Державне регулювання надання соціальної допомоги та його результативність.

У третьому розділі «Рекомендації щодо удосконалення регулювання соціальної допомоги в Україні» з'ясовано проблеми державного регулювання надання соціальної допомоги в Україні, та види соціальних допомог. Конституція України гарантує кожному її громадянину право на соціальний захист та забезпечення рівня життя не нижчого за прожитковий мінімум, що встановлений законом. Соціальна допомога є багатоманітним явищем. Така багатоманітність знайшла своє вираження в значній кількості визначень цього поняття. Найпростіший із них характеризує державу добробуту як відповідальну за забезпечення певного мінімуму добробуту для своїх громадян. Надано пропозиції та рекомендації щодо удосконалення соціальних допомог в Україні, та розробки сучасних модельних інструментів оперативного тестування ситуаційних змін економічного середовища для якісного соціального забезпечення соціальних виплат, та соціального

захисту.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі вирішується актуальне наукове завдання, що полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій удосконалення соціального захисту в Україні з урахуванням вітчизняного та закордонного досвіду.

Отримані результати дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки:

1. Державні соціальні гарантії, та державні соціальні стандарти та норми є основою для розрахунку соціальних видатків та формування бюджетів усіх рівнів та соціальних фондів, міжбюджетних відносин, розробки загальнодержавних та місцевих програм економічного та соціального розвитку. Підхід до організації процесу фінансування соціальних послуг змінюється як у рамках реформи системи надання соціальних послуг, так і в рамках децентралізації. Фінансування здійснювалося через бюджетні програми, розроблені та прийняті на різних рівнях відповідно до статей 87-91 Бюджетного кодексу України.

З метою дослідження соціального самопочуття населення України, проаналізовано дослідницьку роботу "Соціальний благополуччя населення: регіональні аспекти", проведеної на кафедрі соціальної та гуманітарної політики Національної академії державного управління. За опитуванням людей щодо списку соціальних благ, маємо такі результати:

- високий рівень життя;
- фінансова незалежність;
- якісні соціальні послуги;
- екологічна безпека;
- політична стабільність;
- незалежність роботодавців та віра у майбутнє;

- соціальна справедливість та гарне житло;
- гідна робота;
- можливість здобуття освіти та ін.

2. Визначено, що соціально-психологічна складова процесу перетворення України на соціальну правову державу, відповідно до статті Конституції України, вимагає, насамперед, радикального реформування системи соціального захисту, у тому числі системи надання соціальних послуг, для того, щоб відповідно до конституційних принципів людина, її життя та здоров'я дійсно стали найвищою соціальною цінністю.

Встановлено, що ефективне управління гарантує сталий соціальний розвиток країни. Реформа всіх секторів для підвищення якості послуг, яка сьогодні є реальністю української держави, потребує від органів державного управління стійких дій та довгострокових стратегій для забезпечення гідного соціального захисту всіх груп населення. Слід наголосити, що рівень життя сучасного громадянина залежить від успішності соціальної політики держави.

Нажаль економічна криза та пандемія в Україні поглибили кризу соціальної системи. Спад виробництва призвів до скорочення зайнятості у формальній економіці, масштабного безробіття, та затримок у виплаті зарплат тощо. Наслідком цього стало ухилення від сплати податків та страхових внесків, що спричинило великі дефіцити. Одним із визначальних факторів у формуванні та покращенні соціального добробуту людей є заробітна плата. Тому створення ефективної політики доходів населення та формування ефективної державної політики у сфері оплати праці особливо важливі для сучасного суспільства.

3. На основі проведеного аналізу встановлено, що при нормативно-правовому регулюванні має місце постійна повторюваність дій. Маємо підстави вважати, що державне управління соціальним захистом населення базується на розгалуженій системі державних соціальних гарантій, які передбачені як Основним законом, і великою системою законів і підзаконних

актів. Проте аналіз поточного стану соціального забезпечення у тих системних реформ показує, що його ефективність нині недостатня. В нормативно-правових документах визначаються проблемні питання та шляхи їх подолання, в результаті чого з'являються потреби у розробці нових документів. Фактично відбувається процес актуалізації проблем, їх детальний опис та декларування намірів вирішення проблем, однак саме вирішення або затягується, або його взагалі не відбувається. Відповідно, для впровадження якісного проведення захисту населення в Україні потрібна розробка виваженої нормативно-правової бази, котра виключатиме перешкоди у сфері соціального розвитку країни. Також нові нормативні акти мають сприяти зменшенню рівня корупції, підвищенню якості публічних послуг, залученню широких кіл громадян до процесів прийняття та реалізації управлінських рішень в соціальній сфері, а врешті решт й забезпеченню взаємодовіри між органами публічної влади та громадянами.

4. З'ясовано, що виділення коштів у межах багатьох соціальних програм практично не залежало від структури та вартості соціальних послуг, визначених у законодавстві про соціальні установи, на які виділялися кошти, розроблені та прийняті на різних рівнях відповідно Бюджетного кодексу України.

Така ситуація супроводжувалася затримками у визначенні вартості соціальних послуг (затвердження методик розрахунку), відсутністю офіційно затверджених розрахунків соціальних послуг, для яких вже розроблено стандарти, та їх неефективністю.

5. Проаналізувавши міжнародний досвід розвитку соціальної сфери в Україні розроблено практичні рекомендації щодо у досконалення соціального захисту населення. Необхідними кроками в даному напрямку є:

- прийняття нових нормативно-правових документів з метою підняття рівня життя;
- забезпечення ефективного надання соціальних послуг на рівні громад за умов децентралізації.

- підвищення мінімальних соціальних стандартів всім соціальним і демографічним групам. Це нині є важливим завданням влади;

- проводити формування місцевих бюджетів із меншою часткою трансфертів, а замінити джерелами місцевих коштів, які формувалися б із наданих послуг регіону;

- надання більшої самостійності регіонам у формуванні бюджету та програм розвитку, з врахуванням забезпечення на одного жителя, підтримка в цьому центральних органів влади, за рахунок збільшення частки ВВП;

- створити більшу кількість фондів розвитку і сформувати достатній обсяг їх джерела фінансування, для ефективного забезпечення соціальної сфери;

В європейських країнах питання формування державного бюджету і його розподілу між регіонами вирішується на основі принципів справедливості та корисності за активної участі регіонів. Для цього їм надано більше самостійності, ніж в Україні, забезпечено відповідні юридичні права, які держава не може порушити. Певна фінансова самостійність регіонів, можливість розпоряджатися місцевими ресурсами, відповідальність місцевих органів влади за соціальний розвиток створюють необхідний економічний фундамент та спонукає до ефективних дій стосовно регулювання та підтримки інвестиційної активності кожного регіону в цілому і головне враховує всі його особливості.

Проведений аналіз показав, що ефективність системи міжбюджетних відносин визначається не ступенем централізації/децентралізації бюджетної системи, не наявністю чи відсутністю регулюючих податків, не частками доходів/втрат центрального уряду, не обсягом і способами надання фінансової допомоги, а чітко встановленою та збалансованою системою всіх складових, які враховують особливості держави.

Наведені приклади свідчать про велику різноплановість інституційних структур, в багатьох країнах питанням територіального управління, формування і реалізації регіональної політики сталого розвитку, а також її

фінансовому забезпеченню приділяється велика увага, що необхідно запровадити і в Україні та закріпити законодавчо.

6. Між державною владою і суспільством у демократичних державах відбувається зміна принципів і механізмів, формується нова структура взаємозв'язків. Особливістю цього процесу є перехід від держави-нації до держави-суспільства: від відносин між державною владою і суспільством на основі протиставлення інтересів до їх узгодження, консенсусу. Новим інструментом підтримки взаємодії влади та громадськості стають обласні цільові програми сприяння розвитку громадянського суспільства та співпраці органів влади й інститутів суспільства. Завданнями таких програм є створення умов для розвитку громадянського суспільства, налагодження співпраці влади та інститутів суспільства, фінансова підтримка ініціатив для спільного вирішення завдань регіональної політики.

АНОТАЦІЯ

В магістерській роботі розглянуто питання соціального захисту населення та соціальних виплат незахищеним верствам населення. Робота виконана на базі Департаменту праці та соціального захисту населення Миколаївської міської ради управління соціальних виплат і компенсацій Миколаївської міської ради. А також на базі виконавчого комітету Миколаївської міської ради. Магістерська робота містить такі розділи: теоретико- методологічні засади надання соціальної допомоги, нормативно-правове регулювання та практика надання соціальної допомоги в Україні, рекомендації щодо удосконалення регулювання соціальної допомоги в Україні.

В процесі роботи зроблено висновки та пропозиції щодо удосконалення соціального захисту в Україні з урахуванням вітчизняного та закордонного досвіду.

SUMMARY

In the master's work, the issues of social protection of the population and social benefits to vulnerable groups of the population are considered. The work was carried out on the basis of the Department of Labor and Social Protection of the Nikolaev city council, as well as on the basis of the executive committee of the Nikolaev city council. The master's work includes the following sections: theoretical and methodological foundations for the provision of social assistance, legal regulation and practice of providing social assistance in Ukraine, recommendations for improving the regulation of social assistance in Ukraine. In the course of the work, conclusions and proposals were made for improving social protection in Ukraine, taking into account domestic and foreign experience.